

Sînteți creștin „născut” sau „făcut”? Ați fost crescut în duhul Ortodoxiei, într-o familie de oameni credincioși, sau vi s-a întîmplat să descoperiți drumul spre Biserică mai tîrziu?

M-am născut din părinți botezați ortodox, dar înstrăinați de Biserică, în contextul propagandei ateiste a noului regim comunist. În familie, singura persoană bisericoadă de care-mi amintesc era bunica dinspre tată, la modul simplu, țărănesc. Mă amuzam că repeta la tot pasul: „Doamne, pupu-ți tălpile!”. Dar dacă nu erau prea duși pe la biserică, ai mei nu erau nici atei convinși, ci aveau un bun-simț care-i împiedica să fie cu adevărat ireverențioși față de cele sfinte. Am fost botezat după rînduială, dar educație religioasă n-am primit. Pe la 13-14 ani scriam, în versuri, tirade împotriva lui Dumnezeu, invocînd binefacerile științei, cum fusesem învățat la școală. Mimam cumva necredința, dar n-aș fi băgat mîna în foc pentru vreo convingere ateistă. Apoi, cînd am ieșit din mahalaua copilăriei și am început să citesc mai mult, am constatat că oameni serioși văd lucrurile altfel, am căpătat conștiința manipulării ideologice și m-am revoltat interior. Am cochetat întîi cu orientalismele, mai ales sub influența lui Eminescu (pe care-l citeam și-l învățasem în mare parte pe dinafară, încă de pe la 6-7 ani, chiar dacă nu-l pricepeam întru totul), dar și a „mitului” Eliade (care pe atunci era cel mai realizat român în viață). Dumnezeu mi-a scos în cale cîțiva oameni care m-au influențat și m-au orientat decisiv, răspunzînd așteptărilor mele mai adînci: scriitorul Marcel Petrișor (care era pe atunci profesor la „Iulia Hasdeu” și ținea un cenaclu literar pentru elevi, atipic și aproape subversiv), doamna Eugenia Popovici (distinsa și inimoasa bibliotecară de la același liceu), iar ceva mai tîrziu inegalabilul Petre Țuțea. Pe la 16-17 ani eram deja un creștin-ortodox convins, făceam proiecte de poeme, catehisme și manifeste creștine, îi descoperisem fascinat pe marii noștri interbelici, dar și pe Dante, Ioan al Crucii, Cervantes (via Unamuno), Dostoievski... Marea mea bucurie a fost că, încetul cu încetul, am reușit s-o întorc la credință și pe mama...

Devenirea mea interioară mă face să fiu foarte îndatorat religiozității culturii. De aceea mă simt mîhnit de cîte ori constat un anume divorț între religie și cultură în lumea noastră ortodoxă de azi. Știu că există o cultură care poate sminti, dar există și una care poartă spre Dumnezeu și de ale cărei servicii religia nu se poate lipsi nepăgubită. Religia și cultura nu trebuie confundate, dar nici puse în raport de exclusiune reciprocă. De altfel, la o privire atentă, deculturalizarea merge astăzi mîna în mîna fie cu desbisericirea, fie cu habotnicia obtuză și belicoasă. Altfel spus, lipsa culturii poartă, de regulă, spre una sau alta din cele două fundături simetrice ale vieții spirituale.

Vă amintiți o întîmplare din trecutul dvs. care să vă fi făcut să credeți că ați trăit o minune, că a fost mîna lui Dumnezeu deasupra dvs.?

O anume discreție mă împiedică să relatez episoade concrete, uneori foarte intime, dar mărturisesc că eu unul am simțit *tot timpul* mîna lui Dumnezeu asupra mea – cînd păzindu-mă mîngîietoare, cînd plesnindu-mă ca să mă trezesc. Simțeam cumva lucrul acesta chiar și înainte

să mă limpezesc în credință. Dumnezeu a fost cu mine în mult mai mare măsură decât m-am învrednicit eu să fiu cu El.

Cine v-a influențat cel mai mult evoluția spirituală?

Nimic nu mi se pare mai presus de citirea și recitirea textelor sfinte, mai ales a Evangheliilor și Epistolelor apostolice. În afară de cei pe care i-am pomenit deja, mă simt dator să-i menționez, dintre cei în carne și oase, pe părintele Gheorghe Calciu, pe părintele Athanase Negoită, pe părintele Constantin Galeriu. Livrește, sînt foarte îndatorat literaturii patristice, pe de o parte, și interbelicilor noștri, pe de altă parte. Pe părintele Dumitru Stăniloae n-am avut ocazia să-l văd decât o singură dată față către față, binișor înainte de 1989 (cînd a avut bunătatea să-mi dăruiască primele volume din *Filocalie*, care-mi lipseau și erau de negăsit pe atunci), dar cărțile lui, inclusiv cele din tinerețe, mi-au fost din capul locului referențiale. I-am citit avid și cu folos, adesea în traduceri dactilografiate care circulau „pe sub mînă”, și pe marii ruși din exil, de la Soloviov și Berdiaev la Evdokimov și Soljenițîn. Vreau să adaug, totuși, că am avut mult de învățat și de la autori nu neapărat religioși (Blaga, Eliade, Noica), sau de la un „minor” harismatic ca Saint-Exupéry...

Iubirea are mai multe trepte; căreia simțiți că i-ați acordat mai mult din timpul vieții dvs. de pînă acum? Și de ce? Ați vrea să schimbați ceva?

Răsăritenele iubiri ale mele le-am divulgat liric într-un volum de versuri chiar astfel intitulat. Am investit iubire și-n trecut, și-n prezent, și-n văzute, și-n nevăzute, și nu regret nimic decât faptul că n-am investit încă și mai mult și că n-am ajuns să iubesc întotdeauna necondiționat... Măcar am învățat, însă, că adevărata iubire e cea fără jumătăți de măsură și fără reciprocitate necesară. E o stare de grație a ființei noastre la care ajungem foarte rar în absența sfințeniei...

Ce a predominat în întărirea dvs. în credință: cunoașterea livrescă, modelele vii sau cunoașterea prin trăire?

Toate și-au avut timpul și rostul lor. Trăirea rămîne însă esențială... „*Ci trăiește, chinuește/ Și de toate pătimește,/ Ș-ai s-auzi cum iarba crește...*”

Sînteți foarte aproape de a împlini o vîrstă rotundă, 50 de ani [interviul a fost luat cu două săptămîni înainte de aniversare]

Cum îl simțiți pe ortodoxul din dvs.? Ce vă doriți pentru următorii 50 de ani?

La 50 de ani simt că ortodoxul din mine este limpezit, dar insuficient valorificat. Mă dojenesc că sînt mai puțin decât știu sau decât aș putea. Și, desigur, infinit mai puțin decât ar trebui... Dincolo de orice orgoliu, mă simt, ca să zic așa, mai puțin „exemplar” decât mi-ar plăcea să fiu... Nu știu cîți ani mi-o mai da Dumnezeu de aici înainte, dar mă rog să mai am puterea de a spori duhovnicește și de a duce la bun sfîrșit cîteva lucruri pe care le-am început, cum ar fi, de pildă, noua versiune românească a *Divinei Comedii*, sau coagularea unei noi sensibilități de dreapta în atît de ne-dreapta noastră lume românească...

Toată poezia dvs. e străbătută de un fior mistic. De ce ați simțit nevoia să-L faceți prezent pe Dumnezeu pînă și în poemele de dragoste?

N-am „simțit nevoia” să-L fac prezent pe Dumnezeu, cît pur și simplu am exprimat experiența imperfectă, dar vie a unei prezențe transfiguratoare. Neconectat într-un fel sau altul la „dragostea care nu se trece”, *eros*-ul riscă să fie doar risipă în interval. ***Are legătură dragostea dvs. pentru limba veche românească, pe care o cultivați asiduu în cărți, în articole și în poezie, cu sentimentul religios, sau e motivată de altceva?***

Sigur că are și sentimentul religios, în sensul apartenenței la o veche tradiție bisericească, ponderea lui, dar miracolul limbii române, care pe mine m-a fascinat dintotdeauna, nu se reduce la „limba vechilor cazanii”, ci este infinit mai complex. Eu cred că limba română este cea mai

mare și mai indiscutabilă realizare istorică a neamului românesc. Păcat că astăzi bogăția și simțul limbii se pierd galopant, noile generații abia trecînd de o mie de cuvinte uzuale... Iar poezia – care de aceea se și citește din ce în ce mai puțin – este în primul rînd aventură extatică și inițiatică a limbii.

Eu unul v-am cunoscut pe vremea cînd erați mai ales un promotor al Dreptei politice, al unei Drepte principiale și nu partinice. În ultimii ani, după ce ați publicat Cartea îndreptărilor, ați evitat discursul politic sau analiza politică, axîndu-vă mai ales pe o viziune ortodoxă asupra lumii. De ce?

Am încercat, alături de alți cîțiva, ce s-a putut în primul deceniu de după prăbușirea comunismului, pe de o parte ca recuperare a tradițiilor și valorilor de dreapta, pe de altă parte ca reconstrucție a dreptei în actualitate. Mare lucru nu s-a legat, poate și din pricina confuziei vremurilor, poate și din pricina insuficienței noastre vrednicii. Dar ce s-a legat în România postcomunistă?! Numai rețelele mafiote, numai complicitățile impure... Eu, de la revista *Puncte cardinale*

(ce și-a început lungul traseu în 1991) la revista

Generația dreptei

(reapărută sporadic, în serie nouă, prin 2001), și de la volumul

Spiritul dreptei

(1997) pînă la volumul

Cartea îndreptărilor

(2004), am cam spus ce avusesem de spus în această privință. Poate cînd lucrurile se vor mai coace (dacă se vor mai coace vreodată), se va găsi oarecare folos și în eseurile sau articolele mele cu tentă politică... Trebuie însă precizat că eu n-am crezut niciodată în primatul sau în autonomia politicului. Experiența m-a învățat multe sau mi-a confirmat intuițiile inițiale. Astăzi mi-e încă mai limpede decît îmi era ieri că există o ierarhie a priorităților în recuperarea axiologică a esențialului pierdut: planul de bază rămîne cel religios sau moral-spiritual, apoi vine cel cultural, iar numai la urmă – și numai în virtutea celor predecente – vine planul politic, în sensul greu, neconjunctural și neideologic al cuvîntului: acela de participare principială, responsabilă și jertfelnică la viața istorică a cetății (

polis

). Fără așezare spirituală, fără rectitudine morală, fără deschidere culturală nici un proiect politic nu e cu adevărat viabil și plăcut lui Dumnezeu. De aceea noi nu avem astăzi „clasă politică”, ci doar niște aventurieri ieftini și profitori ai unor pseudo-politici clientelare; de aceea nu avem politică, ci doar politicianism.

Se pare că vremea unei noi drepte autentice n-a venit încă, dar noi trebuie să găsim înțelepciunea și răbdarea de a lucra, fie și „marginal”, la temeiurile ei religioase și culturale, ca să aibă pe ce sta, în eventualitatea că vremea îi va veni totuși. Și chiar dacă nu i-ar mai veni niciodată, lucrarea religioasă sau culturală rămîn foloase în sine, de un ordin mai înalt și mai durabil.

L-ați tradus în mod strălucit, după cum spun specialiștii, pe Dante, l-ați tradus pe Sf. Ioan al Crucii. O preocupare pentru operele unor catolici care a stîrnit bănuieli în tabăra radical ortodoxă. Cum ați început aceste traduceri și care a fost miza dvs. personală în acest demers?

Mi i-am asumat artistic, nu confesional. Și m-am străduit să dovedesc o dată în plus – nu știu dacă am și reușit – că limba română nu e mai prejos de rafinementele lor artistice sau spirituale.

Și că Ortodoxia știe să tălmăcească valorile pe limba ei, fără prejudecăți sau complexe. Eu sînt pentru o Ortodoxie deschisă și seniorială, capabilă să comunice fără să se pervertească. Aceasta n-are nici o legătură cu pseudo-ecumenismele contemporane, care nu sînt decît simple compromisuri și manevre ideologice.

Ca intelectual ortodox, ca om implicat activ într-o încercare de resurecție moral-spirituală a românilor, cum vedeți viața religioasă de la noi? Și care credeți că sînt păcatele cele mai grave de care suferă administrația bisericească, dar și turma credincioșilor?

Aș zice că viața noastră religioasă are și mari virtuți (care întrec media duhovnicească a Apusului, dar și a altor țări ortodoxe megieșe), dar și mari defecte, resimțindu-se încă puternic de sechelele comunismului. Instituțional, mi se pare că Biserica națională n-a reușit o prinenire semnificativă, iar la nivelul „turmei” Ortodoxia statistică nu se acoperă cu Ortodoxia reală. E mult de lucrat la comunicarea vie dintre păstori și turmă, precum și dintre credință și intelectualitate. Există o anume eflorescență a vieții mînăstirești, dar și temerea – exprimată încă de un Arsenie Boca, mai ales cu titlu de avertisment – că și în domeniul acesta ceea ce cîștigă în extensiune riscă să piardă în intensitate... Cred că stăm pe o tradiție extraordinară, fără să ne ridicăm decît sporadic la înălțimea ei. Avem, în orice caz, ca moștenire istorică, mult mai mult decît reușim să transpunem în viață... Dar nu sînt eu cel mai în măsură să judec și admit că s-ar putea să mă înșel în unele privințe. Nu mi-aș dori nimic mai mult decît ca realitățile să mă contrazică.

Mai ales în ultima vreme am văzut în spațiul ortodox tot felul de manifestări frizînd protestantismul, dar și nebunia în numele lui Hristos. Cum trebuie să fie un creștin ortodox?

Smerit, treaz, măsurat, rugător, comuniant, exigent cu sine și indulgent cu frații, pesimist în perspectiva veacului și optimist în perspectiva eternității. Alunecările, fie ele protestantizante sau misticoide, n-au sorți într-o ortodoxie sănătoasă. Dacă apar, și mai ales dacă tind să se înmulțească, răspunderea o purtăm într-un fel cu toții, chiar dacă în grade diferite. Ortodoxia suferă în noi și răul irupe pe unde apucă, așa, ca dintr-un organism debilitat...

O serie de evenimente din viața noastră bisericească au provocat o despărțire a apelor și ne-am trezit cu toții în situația de a opta sau de a ne situa, pur și simplu, într-o „tabără” sau alta, deși unii dintre noi am vrut să rămînem doar de partea lui Hristos. Mă refer la cazul ÎPS Nicolae al Banatului și la dezbaterea privind introducerea pașapoartelor biometrice. Dvs. ați fost unul dintre cei care ați suferit atacuri grave din partea unora dintre cei pe care-i considerați prieteni sau măcar din aceeași Biserică. E bine, e rău? De ce credeți că s-au petrecut lucrurile așa și că nu sîntem în stare să discutăm pe un subiect decît cu cuțitul pe masă? Ce-i de făcut pentru ca astfel de rupturi să nu mai aibă loc?

Ar trebui, cred eu, mai multă fermitate la nivelul de sus și mai multă smerenie la nivelul de jos, un plus de educație, dar și de autoeducație, un discernămînt mai atent între mizele religioase și mizele ideologice. Faptul că eu am suferit atacuri abjecte e mai puțin important. Mult mai grav este că astfel de lucruri, indiferent de “expeditori” și de “destinatari”, afectează imaginea însăși a Ortodoxiei. Am mai spus-o și altădată: noi avem un talent păgubos de a ne înfățișa lumii mai primitivi și mai răi decît sîntem. Și pe urmă ne mirăm de cît de aspru ajung să ne judece alții! Din nefericire, trebuie spus că instituția Bisericii a gestionat inabil – și chiar nepărintește – mai toate tensiunile recente, ajungînd mai degrabă să le sporească decît să le dezamorseze. Îmi pun toată nădejdea în Dumnezeu și mă încăpățînez în continuare să mă aștept la mai mult și la mai bine din partea cîrmuitorilor vremelnici ai Bisericii mele. Și caut să-mi repet cît mai des în

conștiința mea, cu părintele Calciu, că *ierarhii trec, dar Biserica rămîne...*

De foarte mulți ani susțineți canonizarea sfinților din închisori. Ați cunoscut vreo persoană pe care ați putea să o încadrați la “sfinții închisorilor”? În ce împrejurări? Ce ați învățat?

Mi-a fost dat să cunosc o droaie de oameni extraordinari printre foștii deținuți politici, ca să nu mai vorbesc despre cei de care știu doar din mărturiile cutremurătoare ale altora. Am învățat de la ei că se pot birui vremurile în spirit și că sîntem un neam mai mare decît părem. Nu-s eu îndrituit să mă pronunț cine a fost sfînt sau nu, în sensul precis al canonizării bisericești. Mă gîndesc însă că atunci cînd, în alte arii ortodoxe trecute prin comunism, s-au găsit cu sutele sfinți recunoscuți oficial ca atare, nu se poate să nu fi fost unii și prin temnițele românești... Cred că un prim pas cumpănit și binevoitor ar fi să se includă deocamdată în calendarul bisericesc o zi de cinstire globală și nenominală a martirilor Crucii din vremea prigoanei comuniste, care la noi a fost mai cumplită chiar decît în alte părți. Apoi să se urmeze răzbit cercetarea dosarelor de canonizare individuale, dar fără balastul prejudecăților ideologice. Suferința și moartea pentru Hristos transcend orice ideologii politice sau condiționări sociale. Iar mai marii Bisericii ar trebui să se pătrundă și să se călăuzească cei dintîi de acest adevăr literalmente *crucial*. Altminteri, vorba părintelui Iustin Pârnu,

“și de aceea ne bate Dumnezeu, că nu știm să ne cinstim martirii”

În actualul context intern și internațional, mai credeți într-o schimbare la față a României pe temeuri creștine?

Aici nădejdea prisosește asupra credinței și încerc să nu uit – cum, din păcate, ni se cam întîmplă adesea – că peste socotelile noastre omenești există bunul Dumnezeu, la Care toate sînt cu putință.

(Într-o variantă prescurtată, din motive de spațiu, acest interviu a apărut în revista *Formula AS*,

anul XIX, nr. 871, mai 2009, p. 26, sub rubrica

[“Spiritualitate: Dialoguri în pridvor”](#)

)